

elfaristol

Revista informativa de la Federació Valenciana de Dolçainers/res i Tabaleters/res

008 desembre 2023

colla federal

La nostra colla!

XIRIMITA RÀDIO

Punt de trobada de la música al voltant dels nostres instruments més tradicionals.

Emissora de divulgació sense ànim de lucre, tot autor, compositor, arranador o executant que no vulga que la seua música es publique en aquesta emissora pot enviar un correu electrònic a comunicacio@xirimita.com i li donarem de baixa en les nostres emissions.

A tots els que aporten la seua música a aquestes emissions, moltes gràcies.

Ens pots enviar missatges tant de text com de veu al:

WhatsApp +34601308850

o al correu comunicacio@xirimita.com

elfaristol

Per tal que aquest projecte tinga una continuïtat necessitem la col·laboració de totes les nostres colles.

Ens podeu enviar qualsevol informació que cregueu interessant per a publicar, així com qualsevol dubte i/o suggeriment al correu

elfaristol@xirimita.com

**GENERALITAT
VALENCIANA**

Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport

**INSTITUT
VALENCIÀ
DE CULTURA**

**caixa
popular**

elfaristol

Revista de la Federació Valenciana
de Dolçainers/res i Tabaleters/res

elfaristol 008 desembre 2023

Edita: FVDiT

Equip de redacció:

Paco de Domingo
Susi Gabarda
Eduard Caballer
Ramón Ventura
Eva Ortiz
Joan Josep Trilles

Col·laboradors:

Joan Josep Trilles
Colla La Llavor d'Almenara
Colla d'Almansaf d'Almussafes
Xirimiters del Carellot de Calp
Andrés Felici Castell
Víctor Pérez
Pau Puig Olives
Susana Díaz Tejedor

Disseny i Maquetació:

Susi Gabarda FVDiT

Impressió:

Colores Gráficos Castellón

Dipòsit Legal: CS 598-2020

La FVDiT no es fa responsable
de les opinions vertides pels
seus col·laboradors.

FEDERACIÓ VALENCIANA
DE DOLÇAINERS/RES
i TABALETERS/RES
C/ de les Illes Canàries 157
46023 València
APARTAT DE CORREUS 23007

www.xirimita.com

sumari

Projectes federatius

04 10 anys de la Colla Federal

Articles d'investigació

06 Miguel Mulet Ortiz. El dolçainer oblidat

10 Paco Blasco, el hombre de la pita

12 El tabal i la dolçaina i el Nadal

Les nostres Colles

16 La Llavor d'Almenara

18 Colla d'Almansaf (Almussafes)

20 Colla de xirimiters del Carellot (Calp)

21 Crònica Intercanvi La Llavor-Colla Borriol

Actualitat

22 Gaiteros de Aragón

24 Música, tradició i patrimoni

27 Música i cor

28 Dolçaines per a mans xicotetes

30 espartenyas i a volar!

NOU CONVENI AMB CAIXA POPULAR

El darrer 31 d'Agost l'entitat Caixa Popular signà un conveni de col·laboració i patrocini de 6000€ amb la FVDiT, a la seu central del parc tecnològic de Paterna. Un conveni que em estat preparant els darrers mesos, el qual ha sigut el principi d'una relació estable per a poder dur endavant les nostres activitats i anar creant i/o desenvolupant projectes relacionats amb valors compartits.

Els principals valors i punts de partida que s'han tingut en compte són la implicació social, gràcies a la gran tasca que realitzen les nostres colles al voltant de la difusió de la música tradicional valenciana com a element fonamental de la nostra cultura, el projecte de la Colla Federal, el Concurs de Composició "Joan Blasco" i projectes educatius entre altres.

Una de les noves propostes en la que ja estem treballant i elaborant les bases és la convocatòria de beques de formació dins de l'àmbit reglat, ja que és un punt que tenim pendent a la gran majoria d'escoles de dolçaina, fomentant així la formació completa i continuada dels alumnes que vullguen optar per aquest repte tan important que de segur marcarà el futur dels nostres músics i les nostres colles.

III CONCURS DE COMPOSICIÓ "JOAN BLASCO" DE LA FVDiT

El III CONCURS DE COMPOSICIÓ "JOAN BLASCO",enguany ha sigut especial ja que encetàvem una nova modalitat, Gran Colla junt a grup de Metalls, continuant així amb el projecte de fomentar la nova composició per ampliar el repertori d'aquesta formació i també per a parella de dolçaina i tabal, modalitat que anem a mantindre a les següents edicions com a reconeixement en especial al mestre Joan Blasco i als mítics dolçainers que al llarg del temps han marcat un model de repertori de lluíment com a solistes.

El jurat d'aquesta edició ha sigut Mario Roig Vila, Jaume Gosálbez Vallès, José Rafael Pascual Vilaplana, Juan Carlos Sempere Bomboí, Paco de Domingo i Antoni de la Asunción.

En reunió telemàtica realitzada el dilluns 30 d'Agost de 2023, es realitza la deliberació dels premis d'aquest concurs, establint per majoria a través de votació els següents guardons dividits per categories:

Qui camina fa camí (Pasqual Salort Aguilar) primer premi a la categoria "**Obres de repertori per a parella de dolçaina i tabalet**"

Sinfonieta nº2 (Jesús Gandia i Navarro), i **Tradimutant** (Pasqual Salort Aguilar) segon premi a la categoria "**Obres de repertori per a parella de dolçaina i tabalet**"

En la categoria "**Música per a Concert en formació de Gran Colla i Metalls**" a l'obra **La Cova Fosca** (Pasqual Salort Aguilar).

L'acte d'entrega de guardons es va fer al concert de la Colla Federal el 28 d'Octubre de 2023 a les 19.00 hores a l'Auditori Teulada Moraira on tinguérem la presència de Josep Maties, en representació de Caixa Popular.

Continuem ja treballant amb el **IV CONCURS DE COMPOSICIÓ "JOAN BLASCO"**.

Dolçaines i dolçainers

Joanjo Trilles i Font

Al Faristol núm. 2 vam encetar aquesta secció, un apartat referent als dolçainers emblemàtics de les nostres comarques. En cada poble tenim un record d'algun dolçainer acompanyat pel seu tabaleter que van ser testimoni d'un temps. En aquella ocasió parlarem dels Dolçainers del Grau de Castelló, de José María Illescas i Vicente Bacas *Xamberga*.

Al núm. 3 parlarem de Juan Bautista Bou Catalá, el Tio Bou el Carreter de Xàbia. Al núm. 5 parlarem de Bernat Soler Martínez, el tio Bernat, el dolçainer d'Alzira. Al núm. 6 parlarem d'Agustí Agulló i Marcos d'Elx, Els Basset de Benifairó de la Valldigna i Antonino Roig Camarasa, dolçainer d'Algemesí. I en la passada de Juan Antonio Castelló Brotons "El Xato". Una bona feina d'investigació que encara cal seguir.

Miguel Mulet Ortiz. El dolçainer oblidat

Nascut, accidentalment, a Faura de les Valls el 8 de maig de 1926. Els seus pares José Mulet Vila de Borriana i de Carmen Ortiz Sales de Castelló vivien a Faura perquè el pare era farmacèutic des de 1923 i tingué farmàcia a Faura, Borriana i a Castelló, concretament al carrer de Colón el febrer de 1948.

Miguel Mulet Ortiz 1975

Miguel es casà amb Guadalupe Taló Casarín (*Nina*) a Terrassa el 31 de maig de 1954 i tingueren sis fills: Miguel Ángel (*Migeli*), Hans Peter, Jordi, Andrés, María del Mar i Blanca Constanza.

Estudià el batxillerat a les Escoles Pies de Castelló i després Magisteri a Castelló, Enginyeria Tèxtil a Terrassa, Enginyeria Industrial a Barcelona (Doctorat a Madrid) i Llicenciatura en Relacions Públiques, a Madrid.

Va treballar en *Brown Boweri* a Zurich (Suïssa); *Barreiros* i l'Institut Nacional d'Indústria (INI) a Madrid; *Intelorce* a Màlaga; *Dusen* i *Productos Químicos del Mediterráneo* a Castelló (1967).

En la seua activitat social cal destacar també: Prohom dels Cavallers de la Conquesta els anys 1973, 74 i 75; president del *Círculo de Cazadores San Huberto*; vicepresident de l'Ateneu; vocal del Casino de Castelló; vocal Confraria de la Mare de Déu del Lledó; soci del Club Nàutic; vocal de la *Junta de Gobierno* de Castelló i *del Consejo Nacional* del Col·legi d'Enginyers Industrials.

Va tenir una gran activitat musical. Va aprendre, com els seus germans, música a la seua infància, sent el seu primer professor Pepito Garcia, mestre i compositor, autor del "Rotllo i canya", himne per excel·lència de les festes de Castelló. Arribant a dominar el violí, sota els ensenyaments de José Salvador Ferrer pare de Josefina i Matilde Salvador, i va mantenir la seua interpretació fins al final de la seua vida, sent membre de la Philharmonia- Zürich i de l'Orquestra de Cambra de Castelló. També va participar activament en agrupacions musicals populars com la Tuna de la seua Universitat o grups de ronda a la Festa de la Rosa.

Igualment, estudià dolçaina –també ens deixà una molt bona col·lecció de dolçaines- amb Joan Blasco Ribera als anys setanta, ens conta Paco Blasco, fill de Joan Blasco, que a sa casa venia un home de Castelló que tocava el violí, li ensenyava solfa a son pare i a canvi, ell li ensenyava a tocar la dolçaina. Fou gran amic de José María Illescas i Vicent Bacas "Xambergà", els *Dolçainers del Grau*. També va participar en la formació de la primera Colla de Dolçainers de Castelló, en diferents actes populars com la primera edició del Betlem de la Piga, regularment a la Romeria de les Canyes i traslladant el seu so per tot el món.

Com a intèrpret de dolçaina i compositor ens va deixar obres com: "Crida i Marxa dels Cavallers de la Conquesta" amb lletra de Roberto Pérez de Heredia; "Monte Cristina" on estiujejava; "Quatre dansetes del carrer Sant Blai" on tenia molta relació; "L'Olivera"; "Manolo Sanz"; "El Roure Valencià"; "La Garriga"; i moltes més. El que fou director de la Banda Municipal de Castelló i bon amic, Paco Signes, ens ha ajudat a actualitzar moltes d'aquestes composicions. El seu llegat es manté, gràcies al seu fill, Miguel Ángel Mulet Taló, que continua actiu en la Colla de Dolçainers i Tabaleters de Castelló.

Amb Paco Blasco 1979

Miguel Mulet amb Xambergà i Illescas

l representació del Betlem de la Piga 1980.

Dirigint a la Banda Municipal

Dolçaines Miguel Mulet Ortiz

Interessat en la recuperació de la cultura i patrimoni castellonenc, va aconseguir salvar de l'enderrocament l'Ermita de Sant Francesc de la Font, propiciant-ne la restauració posterior. Inicià també la recuperació de l'Ermita de Sant Josep de Censal. Fou regidor de l'Ajuntament de Castelló des del 3 de febrer de 1974 al 4 de novembre de 1975, amb l'alcalde Francisco Luis Grangel Mascarós i fins al 20 d'abril de 1979, amb l'alcalde Vicente Pla Broch i nomenat com a president de la Junta Central de Festejos en 1979 per aquest alcalde. En l'any 1978 sota el seu manament i organitzat per l'Ateneu de Castelló es va celebrar el Primer Congrés Magdalener (de festes). Va morir el dia 10 de novembre de 1987, a Castelló de la Plana.

Cloenda d'una Acampada al Castell Vell dels Cavallers de la Conquesta Jaume i Miguel

ORGANITZEN:

COL·LABORE:

Ajuntament de Castelló Festes

XXI HOMENATGE DE CASTELLÓ A LA DOLÇAINA I EL TABAL

HOMENATGE A: Miguel Mulet i Ortiz

Dimecres 15 de març de 2023

A les 20:00 h - Plaça Major

FESTES DE LA MAGDALENA 2023

Homenatge Magdalena 2023

ESTAMPES DE SECÀ
PAELLA I TOCATA

En Jaume i en Miguel
fou sempre un bon dia
i és que acompanyar de l'ateneu
la Paella fa bon dia:

Al caliu del paellier
onem en cura la paella
el Tabal i el Dolçainer
són sempre bona companyia

I després del sopar
i quan l'ateneu i l'ateneu
el paellier s'ha acabat
i és la bona feia.

En Jaume i en Miguel
quan més es va que tocar
Dolçainer, amb l'ateneu,
i el Tabal, sense parar.

El paellier que agafa
la melidiosa TOCATA
se acaba l'ateneu i el grup
al pas que fou la fogata

¿Que heu de tocar el Tabal?
Com la Dolçaina, sempre!
Jaume i Miguel, el dolç
i Miguel, mig i mig!

Més que els paells són comptats
i és la comunitat
que es pot... acompanyar els dies
al menjar de la Paella!

MIQUEL MULET I ORTIZ
Montcastruc - Desembre, 1986

A Jaume i Miguel, bon treball
de Cristi i Quares.

Paella i tocata 1986

ORIGINAL

Dolçaina
trabatet.

Eufonia (Solo).

DESPERTA
de Monte Cristiu.

M. MULET ORTIZ.

Allegro $\text{♩} = 132.$

Mou-te-Cris-ti-na... So-na-unco-et i la fes-ta ha-co-meu gat Mou-te-Cris-ti-na...

Mou-te-Cris-ti-na... L'au biat foj-tiu va-su-rant pel ve-i-nat. Mou-te-Cris-ti-na...

Mou-te-Cris-ti-na... Se es-ce-na-ni-dieu-foru ja es pre-pa-rat. fa la-mou-ta-na

de pre-ge-ue-ra... qu'hi-mo-net i-ma-ti-sa l'eu-ra-ma.

Des-per-teu al re-ssó del so-rol dels trous de Mas-cle-ta. i afe-

giu vos-tra veu al cou-junt del Caut de Ma-ti-na. A-cu

diu al cou-bit ge-ue-ros. que-o-fre-ma-d'ue-i-nat i a Cou-tar

i a ba llar en LA DES-PER-TA.!!

A la haita "Fe."

1986

La ciutat que sempre va estimar i organitzat per la Colla de Dolçainers i Tabaleters Xaloc de Castelló, va ser protagonista del XXI Homenatge de Castelló a la dolçaina i el tabal, en les passades festes de la Magdalena de 2023, fent justícia a la seua trajectòria.

Dolçaines

Paco Escudero
Tel. 606 707 889
postmaster@pacoescudero.com
www.pacoescudero.com

Instruments Bessó

www.pacobesso.net

sons DE FESTA

ATELIER DE CELIA

Cañías artesanales para dulzaina Valenciana, dulzaina Castellana, Gralla, Tarota y Cieramella

Tel.: 96 365 41 60 - 636 153 306
E-mail: aliagadulzaina@yahoo.es

Dolçainas

Aliaga

C/ Alcañiz, 45 - 46019 VALENCIA

CANYES CLARAMUNT'S

T 962621396 M 630546750

Luthiers "Els Bessons"
Antonio 679841051
Domingo 627256951

DOLÇAINA
CONTRALTO
"ELS BESSONS"

CANYES

AIXENDRI

T 645 81 25 77

RAVATXOL

TABALS I BAIXONS

SANS

Luthier

NP drums

Canyes el Socarrat

tel: 650 660 158
www.canyeselsocarrat.com

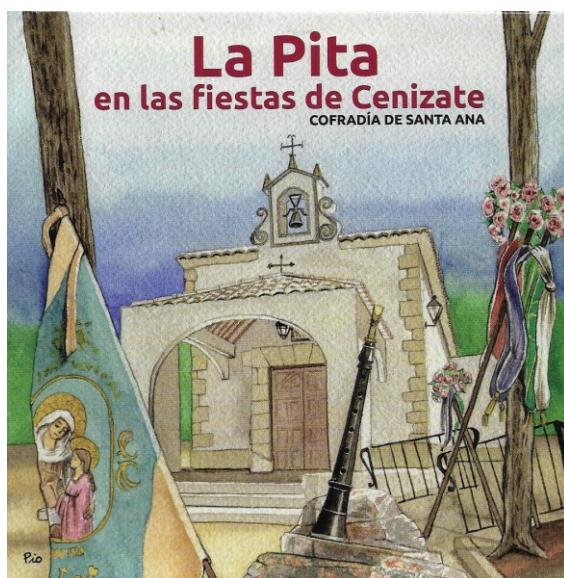
Paco Blasco, el “hombre de la pita”

“La Pita en las fiestas de Cenizate. Cofradía de Santa Ana”

Joanjo Trilles i Font

No sempre, quan vas de viatge en cotxe, pots ficar música de dolçaina i tabal, habitualment, el personal se revolta i et fa canviar de disc compacte o d'emissora. Nosaltres tenim xirimitaradio.com al nostre abast, però...

L'any passat, el mestre i dolçainer, i bon amic, Paco Blasco, em va enviar un disc compacte, amb una presentació magnífica, molt detallada d'un projecte que va fer amb la gent d'un poble d'Albacete a Castella-La Manxa “La Pita en las fiestas de Cenizate. Cofradía de Santa Ana”. Una iniciativa feta realitat gràcies a la Banda de Cenizate-Asociación Musical Toni López Gómez, dirigida per Antonio Escribano Ortega i al mestre Paco Blasco acompanyat per Santi Valero. No cal dir que han comptat amb el suport de la Diputació d'Albacete, l'Ajuntament de Cenizate i Globalcaja.

Trobem al llibret del disc parlant del pasdoble José Ángel Guirao, que la relació de la pita (dolçaina) amb la banda de Cenizate sempre ha estat molt especial. Ens tenim un respecte mutu, ens divertim junts, però encara que participem en la mateixa festa, cadascú té el seu moment. Des de fa anys hem fet col·laboracions actuant en conjunt, tant a Cenizate com a València, i per això l'Associació Musical Toni López Gómez no podia faltar en aquest treball. Aquest pasdoble va per a tot el poble de Cenizate, orgullós dels seus músics.

L'any 2019¹, l'Ajuntament de Cenizate va proposar que el “hombre de la pita”, Paco Blasco, fora nomenat el primer fill adoptiu de la població manxega. Una iniciativa que en el seu dia, va arrancar l'aplaudiment unànime de la plaça de la localitat durant les festes.

Cal dir que fou l'any 1962, segons un magnífic treball “La música en Cenizate”², després que la pita es perdera, fou “don Juan Antonio Blasco, un 'pitero' valenciano de reconocido prestigio” que ha seguido viniendo hasta el día de hoy, acompañado en estos últimos años por algunos discípulos suyos con lo cual se asegura el relevo generacional de esta antigua tradición, tal y como hemos podido comprobar, en fechas recientes, con la visita de una banda de 'pitas y tamboriles' de Ruzafa (Valencia) dirigida por don Francisco Blasco, hijo de don Juan Antoniuo Blasco”.

(1) Segons el digitaldealbacete.com de 25 d'agost de 2019.

(2) “La música en Cenizate” 2002, de Santiago Cabañero Masip, Juan Sáez Molinero, José Luis López Cebrián i Fernando. Ibáñez García

Segons aquest mateix estudi, les primeres notícies que fan referència a les actuacions de la "pita" o dolçaina amb el "tamboril" (anomenats aleshores "sones"), intervenen en les festes de la Cofradía de Santa Ana des de la segona meitat del segle XVII. Consta l'actuació en Cenizate d'un "pitero" d'Ayora, ja que els músics de dolçaina eren, generalment, valencians de Zarra, Jarafuel i Ayora. Al segle XVIII foren els "piteros", Antonio Picazo i posteriorment el seu fill, Miguel Picazo. Trobem al segle XIX qui nomenaven "El Chuche", natural de Cenbizzate. Entrats al segle XX, comença a anar un "pitero" de Casas del Cerro, que cobrava cinc duros per tocar durant les festes. Fou rellevat per un senyor de l'Herrumblar. Fins l'arribada de Blasco, fou Bartolomé Collado, músic de la banda, qui amb el seu clarinet, feia la feina del "pitero" en festes.

En aquest disc s'ha expressat magníficament el que es fa en acompanyar a la Cofradía de Santa Ana, la abuela Ana, amb recollida de festers, despertades o dianes, processons, Subhasta de Varas i relleu d'Oficis durant les festes entre els dies 24 i 26 d'agost.

A més a més, s'han incorporat unes peces imprescindibles com jotes, pasdobles i la Muixeranga d'Algemesí amb una magnífica Ave Maria de Schubert, acompanyades per melodies populars que al so de la dolçaina i el tabal, tots coneixem i canten.

Un magnífic treball, un mestre, de Paco Blasco, que ha sabut seguir els passos de son pare i ha fet possible aquesta perfecta implicació amb músics de la banda, recuperant les tradicions més pairals dels nostres pobles, en aquest cas de Cenizate.

El tabal i la dolçaina i el Nadal

Per Josep Juste, director de la Colla de Dolçaines i Percussió de la SM d'Alboraia

En els últims anys ha proliferat en les diverses escoles i colles de dolçaina i tabal un acte que s'ha convertit quasi en obligatori en la programació anual: la cercavila o festival de Nadal. Personalment, trobe que és un acte interessant i bonic que serveix, en molts casos, per a fer que el nostre alumnat "trenque la mà" i isca per primera volta a tocar a l'escenari o al carrer per a actuar d'una manera desenfadada, sense cap de compromís i així, arropats per altres companys amb més nivell, poden demostrar el que han après en eixe poc de temps que porten tocant. Els pot servir de motivació personal i per a demostrar a casa que ja van fent una mica més amb l'instrument i que "allò ja va sonant". També pot ser una manera d'ajuntar-se tota la colla o l'alumnat de l'escola per celebrar una festa tan familiar com és el Nadal, a més de felicitar-la al poble o ciutat on tinga la seu l'entitat en qüestió. I a més sempre serà positiu i important de cara a donar visibilitat a la nostra colla o escola.

Ara bé, m'agradaria fer unes reflexions al respecte que trobe que hauríem de fer tots des del món del tabal i la dolçaina.

Què és el Nadal

El Nadal és una festa molt arrelada a tot el món hui en dia, no sols als països d'origen cristià, sinó també a molts països d'altres cultures diferents. Açò és degut, segurament, a fenòmens de globalització que han convertit el Nadal en una festa no sols cristiana, sinó universal: el temps de les bones intencions i els bons desitjos.

No obstant això, aquesta festa té, pel que sembla, un origen anterior al naixement de Crist. No és, sinó, una cristianització dels ritus pagans entorn al solstici d'hivern. En totes les cultures de la terra se celebren de manera especial els solsticis i equinoccis, puix són moments peculiars a nivell meteorològic i astronòmic, el que ha fet que els éssers humans els hagen fet també importants a nivell espiritual, creant uns determinats ritus al voltant d'aquests moments. Amb l'arribada del cristianisme i en convertir-se aquesta religió en oficial (primer a l'imperi romà i després en la dels diferents territoris on anà obrint-se camí) a poc a poc va anar assolint i engolint-se els diferents ritus que al voltant d'aquests diferents dies se celebraven a cada lloc on el cristianisme s'instal·lava. Aquesta era una manera d'atraure la gent cap a la nova religió, ja que es continuava fent el mateix (o almenys molt semblant) de cara a aquestes dates tan assenyalades. Açò és el que es va fer en l'època colonial, i en certa mesura es continua fent, en les missions cristianes (catòliques o protestants) arreu del món.

De tota manera podríem dir, a partir d'açò que comentem, que cada zona geogràfica tenia una sèrie de ritus propis entorn als equinoccis i als solsticis i, en el cas que ens ocupa, cara al solstici d'hivern, la nit més llarga de l'any¹. En transformar-se aquesta festivitat en el Nadal, el cristianisme fa propis determinats ritus pagans de cada zona per a atraure's creients i no perdre'ls en favor del paganisme anterior.

Ara bé, hui en dia el Nadal ha esdevingut una festa que se celebra arreu del món. Fins i tot les cultures no cristianes el celebren i s'ha convertit en la festa universal per antonomàsia. Com déiem al principi, la festa de les bones intencions i els bons desitjos: desitjos de pau i harmonia, el temps de la bona voluntat i l'amor fratern.

(1) En terres valencianes les celebracions d'aquests solsticis i equinoccis han esdevingut en festes populars molt arrelades en la societat, però ara amb una motivació religiosa catòlica. Així el solstici d'hivern és el Nadal i el d'estiu la nit de sant Joan (la nit més curta de l'any). Per altra banda, l'equinocci de primavera s'ha convertit per exemple en les falles en honor a sant Josep, i el de tardor segurament en les festes a les Mares de Déu trobades (tot i que aquesta festa se celebra a principi de setembre com una espècie d'acomiadament de l'estiu).

I a poc a poc ha anat creant-se un model de Nadal global, que s'ha estés per tota la terra, com si fora l'únic vàlid, i que ha anat paulatinament anul·lant a la resta de models de celebració del Nadal. Eixe model és l'anglosaxó que, com en quasi tot, va apoderant-se dels costums més arrelats de les diferents societats. Eixe model ha fet que el consumisme s'haja apoderat de la nostra manera de celebrar les festes nadalenques: per exemple, ara ja no dinem putxero el dia de Nadal, sinó titot al forn; ja no venen els Reis de l'Orient a dur-nos els regals, ara ve el Pare Noel²; i així molts més exemples.

Podem parlar d'un Nadal valencià?

Com ja s'ha comentat, les festes nadalenques tenen les seues pròpies característiques, peculiaritats i idiosincràsia segons el lloc on se celebren. Açò també és així en el territori valencià. Evidentment podríem entrar a parlar de les diferents costums poble a poble, però açò faria probablement aquest treball inacabable, ja que cada poble conserva segurament alguns trets distintius de la seua festa nadalenca. Ara bé, el que sí que podem fer és parlar d'un Nadal valencià genèric, amb una sèrie de característiques que fan segurament, que es puga parlar d'un Nadal valencià com a tal (amb certes peculiaritats pròpies de cada poble, com ja hem comentat).

Així, podem parlar per una banda dels menjars típics de Nadal. El dinar de Nadal per antonomàsia és sens dubte l'olla de Nadal o putxero nadalenc. Un menjar en principi de pobres, que s'ha fet tradicional a totes les taules valencianes, si bé com hem comentat abans, en els últims temps va sent substituït per altres plats provinents de diversos indrets del món, sobretot de les zones anglosaxones. Això no obstant, es conserva el costum d'aquest dinar en quasi tota la geografia valenciana amb les diferències pròpies de cada zona, principalment pel que respecta als productes que s'afegeixen a l'olla com les diferents verdures o llegums, o també pel que fa a la manera de preparar algunes coses³. Segurament podríem dir que aquest era el dinar de Nadal perquè era un dinar extraordinari i fora de l'habitual. Una olla ben carregada de tot tipus de carns i altres coses no era, evidentment, el més habitual en les cases de la gent més humil i de les classes més populars⁴. Ara bé, sí que podem parlar genèricament d'un perol on es bullen conjuntament cigrons o fesols, verdures (penca, all porro, creïlla, carlota, moniato, col, nap, xirivia...), carn (pollastre, titot, vedella, porc...), alguns embotits (botifarra negra i blanca, blanquet, xoriç...) i les famoses pilotes de Nadal⁵ (fetes amb carn picada de vedella i/o porc, pinyonets, pa ratllat i ou per a compactar la mescla).

---

(2) El consumisme ha arribat a límits aclaparadors. Em contava ma mare que la festa de reis a sa casa, quan ella era menuda, consistia que cada any els regalaven a ella i a sa germana les dues mateixes nines, però a les quals la meua àvia els cosia un nou vestit cada any. Elles veien a sa mare en casa cosint eixos vestits, durant els dies anteriors a la festa de Reis, però la il·lusió i la fantasia feien que eixa nit fora com si per primera volta veieren aquelles nines amb el seu nou vestit.

És més. El meu avi em contava fa anys que, quan ell era menut, els Reis, el que els portaven a ell i al seu germà, eren ferramentes xicotetes (adients al seu tamany de xiquets) per a treballar al camp: una aixadeta, un "llegonet" o un palustre. Per a ells era una alegria i una gran il·lusió rebre aquestes ferramentes: els feia sentir majors. Açò hui ja no és així, tal volta provocat pel canvi que hi ha hagut en la societat: hui es protegeix sobremanera els xiquets, però fa anys es considerava els xiquets com a persones xicotetes que el més important era que cresqueren com més aviat millor per a poder treballar.

(3) Per exemple en molts escrits es recull el costum d'elaborar les pilotes de l'olla de Nadal rotllades amb fulles de col, perquè no es desferen. En canvi, al meu poble, quan pregunte a la gent major per aquest costum, em miren amb cara rara dient que això no ho han escoltat mai i els resulta bastant estrany. En canvi, en altres comarques encara hi ha costum de fer les pilotes de carn d'aquesta manera: rotllades amb fulles de col.

(4) Tal volta, per aquesta condició de dinar poc habitual i extraordinari, és la raó per la qual a Madrid o altres llocs de l'interior és té costum de dinar o sopar besuc o altres tipus de peix en aquestes dates tan assenyalades.

(5) A Alboràia, les pilotes poden ser salades o dolces. Les salades són les típiques de carn que es posen al putxero, com estem comentant; però també se'n fan de dolces per a final del dinar, com a postres. Es fan amb pa ratllat, ametla ratllada, sucre, corfa de llima, canella, ous i sagí de porc. Es poden fer fregides amb sagí o cuinades en una cassola posada al baf.

Pel referent als dolços, en trobem una àmplia varietat en tota la nostra geografia, però podríem destacar unes quantes coses comunes a tot el territori valencià com són els torrons, que de Xixona i Casinos principalment (però també d'altres pobles) viatgen per tot el País Valencià i hui ja per tota Espanya i per tot el món. No obstant això, els torrons, des d'antic, existeix el costum de menjar-los per Nadal arreu de la geografia valenciana. Un altre dolç molt típic del Nadal valencià són els pastissos de moniato i els d'aiguardent, que amb certes diferències d'elaboració i de tamany, es preparen pràcticament a tot el nostre territori. I les casques, hui pràcticament en perill d'extinció, però que durant molt de temps han sigut el dolç típic que es regalava per a la festivitat de Reis, i que hui, en molts casos és substituïda pel tortell de Reis (tradició més pròpia dels pobles de la *Meseta*, al voltant de Madrid).

Però, aquest fet diferencial no es pot reduir tan sols a la qüestió gastronòmica. Hem de trobar també altres qüestions que ens puguen dur a parlar d'un Nadal valencià. Així que un altre element del que podem parlar és de la música de Nadal que es fa a terres valencianes. Així, com escrivia Manuel Sanchis Guarner, en el seu *Cançonet de Nadal*:

¿Però és que no hi ha a València cançons populars de Nadal? ¿O és que els nostres folkloristes i musicòlegs no han curat de replegar-les? ¿A cas estan inventariades però no publicades?(Sanchis Guarner, 1973: 6)

Sí que tenim cants populars de Nadal valencians. El que passa és que han estat amagats durant molt de temps i substituïts, a poc a poc, pels que ens venien de terres de ponent, i que feien invisibles els nostres.

Com a totes les regions que tenim al costat, i fins i tot a altres més llunyanes, trobem el costum ben arrelat de anar captant per les cases del poble la voluntat per a les festes de Nadal, bé en forma monetària o bé en forma de dolços. Açò és el que es coneix com l'*aguirlando*, *arguilando*, *asguirlando* i la resta de deformacions de la paraula castellana *aguinaldo*, que com exposa Sanchis Guarner, podria derivar «de la frase llatina *hoc in anno*, que s'emprava com a rescobla o refrany en les cançons de cap d'any, segons l'autoritzada opinió de Joan Corominas» (1973: 9). Consisteix que un grup de xiquets van de porta en porta cantant cançons nadalenques per a replegar allò que els vulguen donar en les cases. Aquest costum de l'acapte infantil, la trobem gairebé per tot arreu on se celebra el Nadal⁶, tant en països anglosaxons com en altres regions que tenim més a la vora (Castella, Catalunya...). Ara bé, hem d'assenyalar una particularitat ben important: mentre que a altres llocs es canten amb aquest objectiu les cançons nadalenques típiques de cada indret, en les comarques valencianes s'han originat cançons fetes expressament per a aquesta finalitat de demanar.

Certament que l'acapte infantil abans de festes és un costum universal, però en el folklore valencià el captiri nadalenc ha originat cançons a posta, mentre que en els altres països els infants canten en aquesta ocasió les cançons nadalenques generals. (Sanchis Guarner, 1973: 9)

O siga, es podria dir que a altres regions es canten simples cançons de Nadal, mentre que al nostre territori s'ha creat un gènere específic per a aquesta funció de demanar l'*arguilando*.

En resum, pel que hem vist en aquest capítol, segurament sí que podríem parlar d'un model valencià de Nadal, basant-nos en el fet que (tot i que trobem costums propis a nivell comarcal o fins i tot local, en la manera de celebrar les festes) hi ha tota una sèrie de costums ben arrelats que són comuns a tot el territori valencià de nord a sud, a nivell gastronòmic, en la manera de celebrar els diferents rituals nadalencs i, el que més ens preocupa en aquest treball, les cançons i les músiques que per Nadal es canten als pobles valencians.

(6) En multitud de pel·lícules i sèries de televisió nord-americanes o britàniques hem vist als infants (i no tan infants) anar de porta en porta cantant nadales seguint aquest costum tan nadalenc de replegar el que els vulguen donar per a celebrar el Nadal.

Quines nades hauríem de tocar amb dolçaina i tabal?

Vist tot el que s'ha comentat caldria fer una reflexió al voltant de quin seria el repertori més adequat per a tocar amb la dolçaina i el tabal en les celebracions nadalenques. En principi en les cançons de Nadal no s'empra tradicionalment la dolçaina⁷. Però, donat que la dolçaina i el tabal són dos instruments de la Música Tradicional Valenciana, sí que n'hauríem de fer una mica de reivindicació. Pot estar molt bé que en eixes festes de les escoles de dolçaina i tabal que comentàvem al principi interpretem cançons de Nadal com puguen ser *La Marimorena*, *Los peces en el río*, *Jingle Bells* o *Nit de Pau*, per citar algunes de les més habituals i conegudes. Però tal volta seria més adient que es feren adaptacions de més nades valencianes. Sí, tenim arranades algunes com *Camina Maria* o *Pastoret, d'on vens?* però, per desgràcia, la gran majoria de les nades que toquem amb els nostres instruments, quan es tracta de fer-ho, són nades tradicionals d'altres indrets (castellanes, andaluses, anglosaxones, centreeuropees...) i a voltes, amb sort, n'hem preparat alguna de les nostres terres. Recordem que tenim diverses fonts on trobar material nadalenc per poder fer adaptacions a la dolçaina i el tabal: els cançoners de Seguí, la Fonoteca de Materials de la Generalitat Valenciana, l'Arxiu Sonor del gran Fermín Pardo (que es pot trobar a l'abast de tothom a Wikimedia), els treballs de diversos grups de danses on apareix de vegades alguna cançó de Nadal o treballs monogràfics sobre el Nadal valencià realitzats per diversos artistes. Torne a repetir, no està malament que utilitzem qualsevol nada provinent de qualsevol indret del món, sempre que siga fàcilment adaptable a la dolçaina i el tabal. Però considere que seria més interessant emprar les nades valencianes per conèixer-les nosaltres i per donar-les a conèixer al públic en general i, així, crear una consciència de poble i arrelar-nos una mica més en les nostres tradicions i en el nostre patrimoni. Fins i tot es podria donar un pas més enllà. Llance des d'este article una proposta a les diverses escoles i colles federades. Tal volta seria interessant que tots férem un recull de nades dels pobles de la nostra comarca o, almenys, del nostre propi poble (si és que tenim nades pròpies) i mirar d'adaptar-les per a tocar-les amb els nostres instruments. Ja n'hi ha bastants fetes i que són utilitzades per tots nosaltres, però també seria interessant que eixe arxiu anara creixent a poc a poc.

Un altre possible treball que es podria dur a terme seria fer arranaments on es combinaren les dolçaines i la veu, a l'estil de *L'asguinaldo de Tonet* que apareixia al disc *Nadal Valencià* editat a finals dels anys 70 i principis dels 80 del passat segle. Caldria busca un to que fora còmode per a cantar i que no fora massa complicat per a les dolçaines, i anar alternant estrofes cantades i tornades musicals interpretades per les dolçaines. D'aquestes dues maneres aniríem dotant a la dolçaina i el tabal de material musical per celebrar el Nadal però propi de la nostra cultura tradicional, no importat d'altres indrets. Queda llançat el quant.

Bones festes de Nadal a totes les colles i escoles de la FVDIT!

BIBLIOGRAFIA

- Juste Martí, Josep (2014): «El Nadal valencià i la seua música». En: Alimara. *Per Nadal, Torrons*. CD-Llibre. València: Andana Records. p. 47-63
- Pardo, Fermín i Jesús-María, José Ángel (2001): *La música popular en la tradició valenciana*, València: Institut Valencià de la Música.
- Reig Bravo, Jordi (2011): *La música tradicional valenciana. Una aproximació etnomusicològica*, València: Institut Valencià de la Música.
- Sanchis Guarner, Manuel (1973): *Cançonet valencià de Nadal*, València: Gorg.

---

(7) Al disc *Nadal Valencià* sí que apareixia una versió de "L'asguinaldo de Tonet" interpretat per Lluís Miquel junt amb Al Tall, on les melodies dels interludis musicals s'interpretaven amb dolçaines, però perquè es va fer l'arranjament d'aquesta manera.

ASSOCIACIÓ MÚSICA TRADICIONAL DE DOLÇAINA I TABAL "LA LLAVOR" D'ALMENARA

Podem dir que La Llabor neix d'una necessitat, d'un sentiment que és innegable i que al mateix temps, ens uneix com a grup.

La trajectòria musical de "La Llabor" comença a la tardor de l'any 2009, així ho diuen els estatuts; encara que l'interès per tot el que envolta la música tradicional i la cultura popular ve de molt abans.

L'any 1999, tenim el primer contacte amb la dolçaina i el tabal; amb un grup d'amics, aprenem les primeres cançons i prompte ho plasmem al carrer. Una vegada dins d'aquest món tan enriquidor, culturalment parlant, ens trobem en la necessitat d'ampliar coneixements.

L'any 2002, ens matriculem a l'escola de tabal i dolçaina "Gatzara" de Paterna, tenint per mestres: a la dolçaina, Eduard Navarro i al tabal i percussió, Joan Mora. Ací, aprenem nous ritmes i cançons tradicionals que tocaven els dolçainers a les nostres terres, així com músiques d'arreu de la Mediterrània i de tota Europa; això ens aporta un repertori ampli i tradicional.

Actualment, "La Llabor" transmetem coneixements a les persones de qualsevol edat que volen iniciar-se en el món de la música tradicional i popular, fet que ens fa créixer com a colla, obtenint així un ventall de músics molt enriquidor i inclusiu.

Les classes i assajos estan a càrrec de Josep Salmerón i Raquel Dasca i transcorren al llarg de la setmana en l'antiga cambra agrària, local cedit per l'Ajuntament d'Almenara; qualsevol persona és benvinguda. Tanmateix, pensem que la tasca que realitzem tant a la nostra colla com altres amb la mateixa finalitat, no és altra que transmetre i difondre la música tradicional i popular en un context cultural en l'àmbit local, comarcal i de país. Les associacions sense ànim de lucre, necessitem el suport de les institucions per dur a terme tota aquesta tasca i sovint ens manca l'ajuda.

Explicuem quines activitats hem anat fent al llarg de la nostra trajectòria.

La Llabor porta organitzades tres edicions del Cicle Cultural al Voltant de la Dolçaina en Almenara, una mostra ben completa de cultura tradicional i popular, que recorre altres viles i ciutats com Torrent, Benimaclet o Alacant. També a les festes patronals d'Almenara organitzem una cercavila i matí d'albaes dedicades al fester i festeria d'honor, els nostres majors; un acte molt emotiu i de gran participació.

Pel desembre amb les nades amenitzem la fira de comerç d'Almenara i al gener a la festa de Sant Antoni de Sagunt arrossegament i plantà del Pi.

Representar la vila d'Almenara al Pregó de les festes de la Magdalena conjuntament amb el grup de danses La Corona ho trobem molt enriquidor al mateix que fem difusió del ball i toc de la jota d'Almenara, "Anem a la marjaleta".

En temps de falles també acompanyem amb albaes, presentacions i ofrena, pobles com La Vall d'Uixó, Gandia, Torrent, València, etc.

Al llarg de l'any fem un seguit d'actuacions i col·laboracions amb La Conlloga Muixeranga de Castelló, visitant així molts dels pobles de la geografia valenciana i altres indrets de Catalunya com Vilanova i la Geltrú, Reus, Terrassa i Barcelona, reconegudes places castelleres.

També hem tingut el plaer de col·laborar amb la formació de Sis Veus donant el toc d'albaes d'agraïment, amb Art al quadrat amb el projecte "De Coros Danzas i Desmemòria" exposició itinerant que ha visitat diverses ciutats de l'Estat, Parint versos formació composta per dones que musiquen els versos de M^aAngels Marqueño, Les Magues de Gener cavalcada que es celebra a València i que defensa els valors republicans, Aplecs de la plana, Els Ports i Penyagolosa bona mostra de cultura pel territori, la llengua i tradicions. Botifarra a Banda amb les formacions musicals de Massarrojos i Almenara, Al Tall amb la Unió Musical del Grau a l'acte de commemoració del 90 aniversari de les Normes de Castelló; el grup de danses la Corona d'Almenara i el club d'Atletisme d'Almenara amenitzant carreres com l'Xtrem, carrera per la dona i la volta a peu d'Almenara.

L'any 2020 La Llabor d'Almenara va passar a formar part de la Federació Valenciana de dolçaina i tabal, amb la finalitat de crear i realitzar concerts d'intercanvi amb altres formacions, portant el nom d'Almenara al llarg del territori i enfortint els vincles amb altres músics que comparteixen afició i una filosofia de vida, agraïm enormement la tasca i impuls realitzada per la FVDIT.

Per acabar, podem dir que, La Llabor és difusora de la música i cultura popular i tradicional i que tot açò és possible gràcies a l'esforç col·lectiu.

Com diria Joan Fuster, "Corregir i augmentar, això és la cultura".

COLLA D'AL-MANSAF - ALMUSSAFES 10 ANYS GAUDINT DE LA MÚSICA

Enguany la Colla d'Al-Mansáf d'Almussafes celebra el seu X Aniversari.

La Colla d'Al-mansaf neix l'any 2013 per iniciativa dels alumnes de l'especialitat de dolçaina del Centre Professional de Música de la "Lira Almussafense", després de dos anys des de la implantació de l'especialitat i amb un projecte musical i cultural molt ambiciós.

Som músics de molts pobles del voltant, matriculats al CPM per cursar els estudis de dolçaina o percussió de forma oficial o no reglada. Involucrats durant molt de temps a aquest projecte musical i social, hem passat per la Colla al llarg d'aquests anys creant un gran vincle d'amistat i continuïtat, tot i que molts formem part d'altres colles veïnes.

La Colla ha participat en les festes d'Almussafes des del 2013, cercaviles, entrada de moros, processons i en diferents projectes tant socials com educatius al poble. Cada vegada estem més presents a la societat d'Almussafes i fruit d'això són les col·laboracions amb diverses associacions i col·lectius locals, com el grup de danses Dansaires del Tramusser, la Societat Musical Lira Almussafense, La Fera Teatre i d'altres agrupacions festives locals. Portant a terme alguns projectes molt enriquidors com l'espectacle "1238 Crònica d'un somni" del gran amic Antoni de la Asunción o l'obra "La dolçaina màgica" amb música de Francisco Valor Llorens.

També gaudim d'altres activitats, com ara Concerts d'intercanvi o assistència a Aplecs, que ens ofereixen una oportunitat de creixement i convivència molt enriquidora, reforçant així el vincle social a la nostra Colla.

Aquest any vam poder disfrutar amb l'emotiva estrena del pasdoble "Maria Baldoví", compost pel nostre director Paco de Domingo i dedicat a la nostra companya dolçainera "Marieta" per ser la Regina de les Festes 2023.

Així, amb deu anys d'existència, la Colla d'Almansaf treballa pels nostres instruments, cada vegada més arrelats i difosos per la nostra terra.

També volem agrair públicament el suport que hem rebut des d'un principi per part del Centre Professional, la Societat Musical "Lira Almussafense", la família de Dansaires del Tramusser, el Centre Cultural, l'Ajuntament, etc. Per descomptat, moltíssimes gràcies al nostre incombustible director, Paco de Domingo, per la gran tasca feta durant aquests deu anys.

HISTÒRIA COLLA DE XIRIMITERS DEL CARELLOT - CALP

Durant el mes d'octubre de l'any 1998, l'Ajuntament de Calp va donar l'opció per primera vegada de rebre classes de xirimita a l'Escola de Música "Mestre Penella". Per eixes dates acabaven de ser les festes de Moros i Cristians del nostre poble i uns quants amics, molts de nosaltres sense cap formació musical, vam decidir apuntar-nos i aprendre a tocar la dolçaina de la mà del mestre Raimon Galiana.

Uns mesos després, ja cap a mitjans de l'any 1999, veient els fruits que amb esforç havien sorgit d'aquestes classes i amb molta alegria i il·lusió, vam decidir que la millor forma de reviure la nostra tradició i de contribuir al fet que aquesta no es perdera era agrupar-nos i formar una Colla de Xirimiters. I pensat i fet!

Així ho vam fer, vam decidir parlar amb el mestre de l'escola de música, Raimon Galiana, perquè ell fora el nostre director, es van fer tots els tràmits necessaris i, sense quasi adonarnos-en, ja estàvem dalt d'un autobús, camí a les festes de Dénia on tinguérem el plaer de realitzar el nostre primer acte com a colla.

Eixe va ser l'inici del nostre viatge cap a aquest món tan satisfactori i gratificant per a tots els que formem part de la Colla de Xirimiters del Carellot de Calp.

La colla hem tocat en molts pobles del nostre territori des de València fins a Santa-Pola, passant per pobles tant costaners com d'interior, alguns propers i d'altres més llunyans, participant en actes com desfilades de Moros i Cristians, cercaviles, danses, processons,... Inclús hem tingut el plaer de portar la nostra música fora de la Comunitat Valenciana actuant en Madrid, Saragossa o Algeciras. I sempre sota la batuta de grans mestres com Raimon Galiana, Paco Bessó, Trini Roldán, Josep Llinares i Sergi Ripoll.

Gràcies als intercanvis de colles estem coneixent altres agrupacions i nous companys fora del nostre entorn. Al nostre primer intercanvi tornàrem a coincidir amb la colla La Llebetjà de Poblenu de Benitatxell, amb els que compartirem escenari en un concert benèfic anys enrere, i a aquest el van seguir els intercanvis amb la colla Sargantana de Sant Joan d'Alacant i amb la colla Els Arreplegats de Xixona.

Hui, tenim l'orgull de comptar amb Sergi Ripoll com a mestre, director i company, ja que és un membre de la nostra colla al que hem vist formar-se com a músic professional des de ben menut. Amb ell, continuem amb la mateixa alegria i il·lusió, potser amb molt més entusiasme, portant la nostra música a les festes de la nostra localitat i per tot arreu.

Cronica d'Almenara Intercanvi La Llabor-Colla Borriol

Els integrants de La Llabor, dolçaina i tabal van interpretar diverses obres valencianes de les quals gaudiren els presents.

La Llabor d'Almenara i la colla de Borriol, fan un intercanvi

En la mateixa jornada vespertina La Llabor va fer intercanvi desplaçant-se fins a Borriol

Representants de les dues colles de dolçaina i tabal al carrer Major d'Almenara.

La Llabor dolçaina i tabal d'Almenara junt amb la colla de Borriol, van dur a terme el concert d'intercanvi de la Federació Valenciana de dolçaina i tabal.

Les dues formacions van comptar amb una bona participació i ompliren el carrer Major de la Vila de germanor i bona

música tradicional.

Iniciaren l'acte amb una cervavila de benvinguda que els va conduir fins a la plaça on esperava el públic assistent; per continuar, amb un concert d'intercanvi on cada formació interpretà diferents melodies d'autor/a i tradicionals. Per concloure, un total de 36 dolçai-

ners/es tabaletes van interpretar de manera conjunta la *Muixeranga*.

Aquest concert es va realitzar gràcies a l'impuls que aporta la Federació Valenciana de Dolçaina i Tabal. La mateixa dona l'oportunitat d'intercanvi a les colles federades, com és el cas de La Llabor i la colla de Borriol que agraeixen a La Federació la seua important tasca, així com a l'ajuntament d'Almenara per la logística prestada.

La mateixa vesprada va tindre lloc el concert de tornada al poble de Borriol. Podem dir així que el grup dolçainer representa a la Vila d'Almenara en cada poble i ciutat que visiten, sent difusors de la música tradicional i popular.

Aquest és un dels nombrosos actes que porta a terme La Llabor, dins de la seua pròpia programació que realitza al transcurs de l'any. Actuacions que agraden als veïns i veïnes de la localitat i públic espectador.

LEMMA POSA FIA LES SEUS ACTIVITATS DE LA SETENA EDICIÓ

Amb el lema LEMMA al carrer, es va celebrar la setena edició d'aquest acte on els integrants van dur a terme la fi de les activitats que varen iniciar el passat mes de setembre.

LESCOLA DESTIU JA ESTÀ ACÍ AMB MÉS DE 40 XIQUETS I XIQUETES

Es posa en marxa una edició més de l'escola destiu que, enguany compta amb més de 40 xiquets i xiquetes de la localitat i que està duent-se a terme en el CEIP Juan Carlos I.

PREMIATS ELS CARTELLS DE LES FESTES DAGOST I DE LES PATRONALS

L'alcaldesa d'Almenara, Estíbaliz Pérez i la regidora de Festes, Débora Marín, van lliurar els premis corresponents a la X edició dels concursos escolars convocats per als cartells

anunciadors, tant de les festes patronals de la localitat, com de les festes de destiu. El cartell anunciador de les festes de destiu de la Platja Casablanca es van celebrar entre l'alumnat d'ESO

de l'IES Almenara, quedant en primera posició el cartell elaborat per Eli Sangabiño de 3r d'ESO. Pel que respecta al concurs del cartell anunciador de les Festes Patronals es va cele-

brar entre l'alumnat del CEIP Juan Carlos I. El cartell guanyador es confeccionarà per lequip format per Hugo Miravete, Guillem Vázquez i Daniel Zarza (5é curs).

Gaiteros de Aragón

Joanjo Trilles i Font

En 1989 es constitueix l'Associació Cultural "Asociación de Gaiteros de Aragón" (A.G.A.). Entre els seus objectius es troba la investigació i divulgació de la cultura popular aragonesa en les seues diferents manifestacions, especialment en el referit a la música tradicional (instruments autòctons, balls tradicionals, danses...) Per això, entre els seus socis (més de 250 de totes les comarques aragoneses hi ha intèrprets de diferents instruments -a Aragó la paraula "gaiter" al·ludeix enèrgicament a músic popular- (dolçaina, gaita de bote, tambor, guitarrico, bandurria, llaüt, pinfano, chiflo i chicotén, acordió diatònic i cromàtic...), així com gents que, sense ser instrumentistes, estan interessades a treballar per la difusió de la música i la cultura de tradició oral aragonesa.

25e aniversari

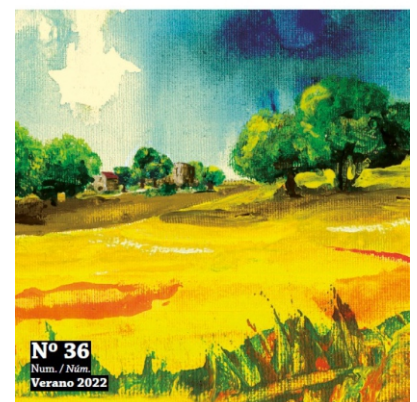

Música i ball en la plaça de San Felipe de Saragossa

En un viatge a Saragossa vaig tenir l'oportunitat de conèixer-los i ballar amb ells, a la plaça de San Felipe on des de 1998 van organitzant els Vermúts musicals, durant tots els diumenges de maig i juny, amb la participació de grups aragonesos i d'altres comunitats.

Aquestes són les seues publicacions:

- Revista Gaiters d'Aragó (amb 36 números publicats).
- Pliegos, publicació monogràfica (amb nou números) sobre temes referits a cultura popular aragonesa.
- Quaderns de repertori (amb cinc números).
- Unidades Didácticas de Cultura Popular Aragonesa.
- Calendario escolar. Edita i distribueix gratuïtament des de 1994, 15.000 exemplars d'un calendari escolar de butxaca amb les cançons dels Cabezudos de Zaragoza.
- Samarretes per a la difusió de la cultura aragonesa (1.-Instruments, 2.-Capgrossos, 3.-Gaita de bote).
- Falordias de Juglares, disc-deslliure d'Ángel Vergara coeditat amb el Ligallo de Fablans de L'Aragónés.
- La Gaita de Boto Aragonesa, llibre de Martín Bleuca i Pedro Mir, coeditat en 1999 amb el Rolde de Estudios Aragoneses (REA) i el Govern d'Aragó.
- Calendari trilingüe i festiu, col·labora en la seua edició i distribució des de 1998.
- Col·laboració en la distribució d'enregistraments de grups aragonesos.
- L'AGA compta amb una biblioteca etnològica amb abundant material adquirit o rebut en intercanvi amb altres associacions i entitats de tot el món.

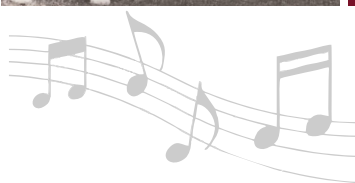
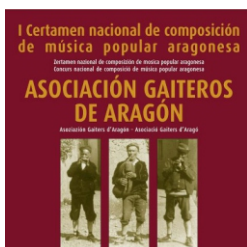
Num. 36 revista Gaiteros de Aragón

Inventari de Gegants, Capgrossos i Cavallets d'Aragó; cursos d'instruments; trobades d'acordió diatònic de Saragossa, des de l'any 2008; i des de l'any 2012 organitza un Concurs de Composició de Música Aragonesa a escala nacional.

Cal recordar quatre homenatges a antics gaiters i dansaires aragonesos (1991, al Tío Gato de Albarrazín; 1992, a Camilo Ronzano i José Trullenque; 1994, a Noel Vallés i José Alejos; 1995, als antics dansaires de las Tenerías).

Trobareu més informació en:

<https://sites.google.com/site/gaiterosdearagon/nuestra-asociaci%C3%B3n?authuser=0>

Altres publicacions

Gaiteros de Aragón, 36 (verano 2022)

Esta revista aragonesa de música i cultura popular, fundada en 1991, i portaveu de la històrica associació Gaiteros de Aragón (ara "Gaiteros de Aragón y de la cultura popular") inicia una nova etapa sota la coordinació de Lluís-Xavier Flores Abat, museòleg i etnògraf valencià. Lo darrer número, de 84 pàgines, amb portada a tot color del CD *Cadenzias* del grup folk Os Chotos, inclou diferents articles en les seues seccions habituals i en les tres llengües d'Aragó. L'editorial es dedica a rememorar dos folkloristes aragonesos del Matarranya, José Antonio Carrévalo (Mont-roig) i Pasqual Vidal Figols (Massalió), que van morir l'any 2021. Lo primer va arreplegar en *Mont-roig. El patrimoni immaterial (la literatura oral)* (2007) diferents melodies de gaita de la seua comarca, veïna dels Ports. Lo segon, amb la mestra Margarita Celma, va publicar *Fa un munt d'anys al Matarranya* (2009) i, en solitari, alguns articles –que el gaiter Daniel Bondia de Maella ens recorda en un altra col·laboració de la revista– on parla sobre les festes del seu poble, context dominat per la música de gaita i tabal. Articles d'Eugenio Monesma, Àngel Vergara, Julio Guillén i el mateix director completen una publicació en què també llegim dos entrevistes (a l'activista Mary Zapater de Fraga i a la cantant i música María José Menal "Toche"), un bloc de ressenyes nous materials escrits i sonors, i un apartat per a composicions de gaita i tabal. En este darrer cas, la protagonista és la partitura "El pollo cojo" d'Elena Suárez-Perdomo i Pepín Banzo, dedicada a un percussionista recentment mort. Podeu trobar tots los números de la revista en pdf al següent enllaç:

<https://sites.google.com/site/gaiterosdearagon/revista-aga>

Sergi Masip Garcia

Flabiolem!

Cristina Boixadera Ibern / (il·lustr.) Sebastià Serra i Quim Boix / Autoedició / Valls, 2021, 103 p.

Es tracte del primer volum d'esta música, mestra i psicopedagoga catalana d'una col·lecció sobre el flabiol i tamborí. Està dedicat a l'aprenentatge inicial de l'instrument i hi trobem melodies d'àmbit curt, exercicis per a fer amb lo tamborí i propostes rítmiques per a treballar les diferents melodies. La publicació es dirigeix a l'alumnat i el professorat d'escoles de música. S'estructura en tres parts: la primera és un capítol introductor on es presenten los instruments i la manera de col·locar-los; la segona, aporta gradualment diferents notes amb lo suport d'una il·lustració de la digitació i la tabulatura, amb exercicis pràctics i melodies amb lletra; i la tercera, és un recopilatori d'exercicis de tamborí per a anar practicant los obstinats bàsics de compassos binaris simples simultàniament amb lo flabiol. Hi ha quasi una trentena de melodies i un espai pautat després dels exercicis perquè alumne o professor escriguen les seues melodies.

Sergi Masip Garcia

Sira-cota. La historia dels instruments perduts

Susana Ibáñez Aguado i Sergi Masip Garcia / (il·lustr.) Sergi Vidal Usach / Onada Edicions, Benicarló / 2021, 38 p.

Esplendida iniciativa divulgativa impulsada per l'associació Espai de So de Tortosa en la qual a través d'un conte protagonitzat per una jove "versadora de cançons, rapera, llautera i portadora de noves", es promou el patrimoni musical de les Terres de l'Ebre, nord del País Valencià i Matarranya: instruments, gèneres de cançó i de ball, contextos on s'interpreten repertori, etc. S'organitza en dotze capítols, cadascun dels quals, excepte el segon, presenta un instrument –gaita itabal, ferrets, guitarra, guitarró...– i remet a una peça musical –jota, seguidilles, corregudes de galls...– la interpretació de la qual es pot veure en un vídeo de *youtube* al qual s'accedeix per mitjà d'un codi QR. El conte, a més permet recórrer tot el territori, des del Matarranya i la Terra Alta fins el Montsià i Baix Maestrat, i disfrutar del seu particular registre lingüístic: una irresistible invitació per a conèixer un riquíssim patrimoni cultural en un estat de vulnerabilitat altament preocupant que reclama intervencions como aquesta per a projectar-se en el futur. Quant als nostres instruments, hi participen els músics tortosins Jordi Guinovart (dolçaina) i Àlex Sabaté (tabal), que interpreten la melodia de correguda de gall anomenada "Balbina" (Maella, Matarranya), i este darrer amb Susana Díaz (dolçaina) tocant les "Aubades de Jesús" (Tortosa).

Josep-Vicent Frechina / Lluís-Xavier Flores Abat.

Música, tradició i patrimoni: un nou llibre sobre les músiques de la Festa de la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí.

Els dos volums de *Música, tradició i patrimoni*

El passat 31 de març del 2023 va eixir publicat *Música, tradició i patrimoni. La Festa de la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí* per la Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació amb la col·laboració de l'Institut Valencià de Cultura i l'Ajuntament d'Algemesí. El llibre consta de dos volums realitzats per Andrés Felici Castell i Xavier Richart Peris. Va ser presentat el 9 de maig al Café Rialto de València i l'1 de juny al Teatre Municipal d'Algemesí, i està complementat per un doble CD publicat amb el mateix títol i maquetació (realitzada per Joanra Estellés) l'any 2020.

Presentació del llibre al Café Rialto de València el 9 de maig

Presentació del llibre al Teatre Municipal d'Algemesí l'1 de juny

En l'any 2004 va veure la llum un importantíssim recull de partitures de la Festa d'Algemesí realitzat per Édgar Cano i Xavier Richart, titulat *Músiques i Rituals de les Festes de la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí*. Aquest llibre, publicat per Rivera Editores i l'Ajuntament d'Algemesí, amb el pas dels anys va acabar esgotant-se, però hi havia una important demanda del mateix per part de l'Escola Musical de Tabal i Dolçaina d'Algemesí (EMTiD) i pel Museu de la Festa. Així, va començar a plantejar-se la possibilitat de fer una reedició. Però en la Festa hi havia moltes coses que, musicalment, havien canviat: s'havien recuperat les Danses, havia sorgit un ball de Gegants, s'havia compost un bolero nou per celebrar el centenari de les Llauradores, algunes tonades dels Bastonets es dansaven en una versió més llarga, en la Muixeranga s'havia introduït l'*Aranya*, hi havia diversos balls de les Pastorettes que ja no es realitzaven... Per tant, no calia fer una reedició, sinó més bé una actualització.

Així aquest projecte va ser encomanat per l'EMTiD a la persona més adequada per portar-lo a terme: el mestre dolçainer Xavier Richart (qui ja havia realitzat altres reculls de partitures de la Festa com els de 1983 i el citat del 2004). Ell va ser qui va proposar la col·laboració d'Andrés Felici, dolçainer i doctor en Història de l'Art, per tal de poder donar-li a l'obra un caire més acadèmic, buscant també el treball conjunt de dos dolçainers de diferents perfils i generacions, amb distints punts de vista.

L'objectiu principal del llibre és constituir una guia clara per a tots els dolçainers i tabaleters que volen participar com a músics a les Festes d'Algemés, com una mena de "llibre de text" del curset preparatori de les músiques que es du a terme els dies previs a la Festa. Ací qualsevol músic trobarà tot el que cal saber.

És un llibre fet per i per a músics, per tant s'ha buscat la major practicitat possible, per això està dividit en dos volums: el primer (signat per Andrés Felici) on es recullen les explicacions i fotografies, i el segon (signat per Xavier Richart) on es recullen les partitures¹.

En el primer volum, després d'un pròleg d'Enric Estrela, es contextualitzen les músiques de la Festa des d'una perspectiva etnomusicològica amb un article elaborat per Cristina Martí i Pau Llorca. A continuació s'inicia la part redactada per Andrés Felici que es divideix en tres capítols.

Si un músic vol participar a la Festa, el primer que ha de fer és conèixer mínimament la Festa. Per això en el primer capítol es resumeix de manera molt sintètica la història de la imatge de la Mare de Déu de la Salut, els orígens de la seua Festa, la seua configuració i evolució fins l'actualitat, amb una informació actualitzada que es fa ressò de les publicacions més recents que s'han fet al respecte.

Després s'aborden tots els actes de la Festa en els quals participen els dolçainers i tabaleters, des del curset de preparació de les músiques que es sol iniciar a finals d'agost, fins a les Lloances que es realitzen el cap de setmana posterior al 8 de setembre, passant per la plega, despertà, assajos al carrer, Danses... En tots ells s'intenten rastrejar els seus orígens històrics i s'explica de manera detallada quin és el paper dels músics i com ha anat evolucionant amb el pas del temps.

El tercer capítol, el més extens, tracta els diferents balls i grups de músics del seguici processional: Muixeranga, Bastonets, Pastorettes, Carxofa, Arquets, Llauradores, Gegants (i Cabuts)², la Creu i els Tornejants. S'explica el seu origen i evolució, s'analitzen les seues músiques i es comenta d'una manera minuciosa i meticulosa com es deu realitzar el seu ritual musical en tots els moments de la processó (en els inicis, les finalitzacions, durant el recorregut, en llocs especials...).

Tots aquests capítols van acompanyats d'un bon grapat de fotografies a color de músics (més de 70), moltes de les quals han sigut realitzades expressament per a aquest llibre en les Festes dels darrers anys, i nombroses notes a peu de pàgina (més de 350) on el lector podrà ampliar contingut al respecte i consultar les fonts d'on s'ha extret tota aquesta informació.

En el segon volum, realitzat per Xavier Richart, es recullen totes les partitures que s'utilitzen actualment en la Festa. Per a confeccionar aquest material es van fer nombrosos enregistraments de totes les músiques durant diverses processons per a poder codificar els tempos dels balls, així com alguns passatges conflictius de determinades melodies, contrastant tota aquesta informació amb transcripcions antigues de les partitures.

Les partitures, les quals tenen una breu introducció on es realitza una anàlisi musical de les mateixes, s'han transcrit minimitzant al màxim els recursos expressius, doncs al ser en la seua immensa majoria músiques tradicionals, no deuen estar condicionades per aquests tipus de paràmetres perquè cada intèrpret pugui executar-ho de manera més lliure.

---

(1) Encara que cada volum té un autor diferent, en realitat els dos han participat en la confecció d'ambdues parts. L'autor de cada volum és aquell que ha participat de manera majoritària en la seua confecció.

(2) El ball dels Cabuts que apareixia antigament a les processons es va recuperar, però encara no s'ha pogut reincorporar al seguici i s'espera que es faja pròximament. No obstant això, en aquest treball també s'estudia aquesta dansa i les seues músiques.

No cal oblidar que l'objectiu d'aquestes partitures no és "sentar cátedra" i dir com s'han de tocar les melodies a partir d'ara. Si les músiques han sobreviscut fins l'actualitat ha sigut precisament per la seua capacitat d'evolució i d'adaptació als nous temps, per tant, les melodies han de seguir el seu propi camí evolutiu. El llibre simplement el que vol és deixar constància de com s'han tocat aquestes músiques fins a abans de la pandèmia (any 2019).

CDMúsica, tradició i patrimoni, 2020

Tot aquest treball escrit està complementat a més per un doble CD que es va editar l'any 2020 per l'EMTiD i l'Ajuntament, amb el mateix títol que el llibre, que va ser enregistrat per diferents músics locals o estretament vinculats a Algemesí (Xavier Richart, Cristina Martí, Andrés Felici, Pepe Bresó, Salva Candell, Samuel Gómez,

Alejandro Blay, Josep Juste, Vicent Borràs *Faenes*, Salva Ferragud³...), on es recullen totes les músiques que apareixen a les partitures. Precisament el fet de buscar diferents intèrprets va ser per a mostrar diversos timbres i maneres de tocar les melodies, una novetat important respecte a altres enregistraments anteriors⁴. Altres novetats van ser afegir elements musicals com són els pals i les planxes al ball dels Bastonets o les postisses a les Llaurodores, o incloure una versió en dolçaines (arranjada per Xavier Richart) de les melodies dels boleros de les Llaurodores.

Tot aquest extens i minuciós treball ha estat realitzant-se des del 2015, durant quasi huit anys⁵, aprofitant les diferents processons com a camps d'estudi de les músiques, i buscant contrastar i ampliar les informacions obtingudes amb moltes fonts documentals (el llistat bibliogràfic final recull més de 250 entrades) i entrevistes amb participants de la Festa en diferents àmbits i èpoques: festers, balladors, músics, mestres de balls, espectadors... Perquè hem de tindre present que cal dignificar els estudis sobre les nostres músiques i els nostres instruments, i la millor forma de fer-ho és investigant-ho amb rigor i exhaustivitat, seguint els paràmetres que ens marquen disciplines acadèmiques com l'Etnomusicologia i la Història.

Per tal de poder fer-nos una idea de la magnitud d'aquest projecte, en 1975 Pepita Barberá recollia per primera vegada totes les músiques d'Algemesí amb una breu introducció en sols quatre pàgines⁶, i hui en dia, quasi 50 anys després, presentem un treball recollit en 348 pàgines dividides en dos volums⁷.

Andrés Felici Castell

(3) Cal afegir també a altres músics locals de secció de vent metall que interpretaren les músiques del Bolero (Sergio Giménez, Javi Ripoll, Roberto Martínez, Pepe Machí, Rafa Llorca, Claudio Adam, Antonio Sabater i Agustí Aparici), així com una parella de balladors per a les postisses (Vicent Domènech i Marian Escrivà).

(4) El més antic va ser realitzat en 1987 i tenia per títol: *Algemesí. Danses de la processó*. Va ser enregistrat per Xavier Richart, Ramon Garcia i Vicent Borràs, i dirigit per Josemi Sánchez i Vicent Torrent perquè es poguera conservar a la fonoteca de materials (qui va publicar el CD, en el seu volum VIII), doncs allí no hi havia cap material d'Algemesí. En el 2011 va ser publicat per l'Ajuntament d'Algemesí: *Tocs de Dolçaina i Tabalet d'Algemesí*, enregistrat per Xavier Richart i Vicent Borràs.

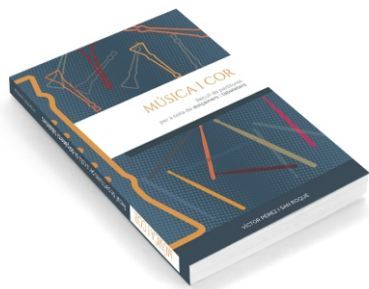
(5) Aquesta durada ha estat condicionada en part per les dificultats a l'hora de publicar un material tan voluminós i per la pandèmia de la COVID-19. Han sigut molt importants les gestions realitzades per part de l'EMTiD, especialment Rafa Adam, membre de la Junta, i Alejandro Blay, director de l'Escola.

(6) Barberá Mont, Pepita, "Algemesí y su folklore", en Diversos Autors, *Cinquantenari Coronació Verge de la Salut*, Algemesí, Juan Bta. Juan, 1975, pp. 33-36.

(7) Si algú està interessat en adquirir el llibre, el pot encomanar des de qualsevol llibreria o bé comprar-lo directament des de la pàgina web de la Institució Alfons el Magnànim.

Música i cor, el nou llibre de partitures per a dolçaina i tabal, presentació divendres 6 d'octubre a Alacant

El 9 d'octubre és una data assenyalada pel gran dia de la nostra Comunitat, de les nostres tradicions i identitat. I segurament totes les colles de la Federació Valenciana hem tingut molt a celebrar; traure la nostra música pels carrers i compartir part de la nostra il·lusió amb els companys.

Aquest any en la Federació de Folklore d'Alacant estem de festa per partida doble, perquè hem presentat un llibre de partitures molt especial; un total de 78 peces noves per a dolçaina i tabal que es va donar a conèixer el **divendres 6 d'octubre** a la sala de conferències de la Regidoria de Cultura d'Alacant.

El llibre, titulat **Música i Cor**, és un recull de diverses partitures que he escrit des de 2009, quan vaig començar al món de les colles, i està organitzat en molts tipus de ritmes:

- **Cercaviles i pasdobles**, molts d'ells dedicats a les nostres festes més importants: festes tradicionals de barris com el Raval Roig, o la festa més gran d'Alacant, les Fogueres de Sant Joan. Parlem de l'esplanada, el Postiguuet o el Benacantil, del foc, de l'aigua, de la nostra gastronomia, etc... sempre en clau musical.
- Marxes per a les festes de **moros i cristians**, una altra mostra de la cultura tan arrelada en la nostra província, amb músiques per a boatos, ballets i fanfàrries que enriqueixen les desfilades i entrades dels dos bàndols. En Alacant tenim molts barris amb aquesta tradició festera: El Palamó, El Rebolledo, Altozano, Sant Blai... els quals dignifiquen aquesta festa juntament amb els més grans: Alcoi, Mutxamel, Villena o La Vila.
- **Marxes de processó**, algunes inspirades en temes alacantins i valencians, a dues i tres veus, senzilles per tocar en les processons dels nostres barris i veïnats.
- **Valsets i danses**, per a interpretar juntament amb grups de danses tradicionals i fer més vistosos els concerts i cercaviles a qualsevol hora del dia.
- **Havaneres**, cançons amb olor de sal i un ritme molt característic les melodies de les quals ens porten a Torrevella i el seu Certamen d'Havaneres i Polifonia que tots els anys ens fa vibrar.

I moltes més partitures, com petits concerts, rumbes, jotes... tanquen este llibre, una edició que ens aporta una gran quantitat de partitures noves amb papers per a dolçaina i percussió, fruit de gairebé quinze anys vivint i gaudint la música tradicional.

Des d'ací vull agrair a la Federació Valenciana de Dolçainers i Tabaleters pel seu treball i el Compromís amb la nostra cultura. També a la Federació de Folklore d'Alacant que em va donar suport des del primer moment per completar aquest llibre i que enguany puga ser una realitat. A tots els meus amics i companys de dolçaina i tabal, de totes les colles del nostre territori, per contribuir a difondre la música fins a l'últim carrer ó als nostres pobles i fer-la propera. I no puc oblidar-me de la Regidoria de Cultura d'Alacant, gràcies per ajudar-nos amb la Mostra de Folklore que vam preparar i que tots pogueren gaudir, una vesprada d'allò més divertida i completa.

Victor Pérez

DOLÇAINES PER A MANS XICOTETES

Per Pau Puig Olives

Tot va començar abans de l'arribada de Covid quan, estant al taller d'Alfonso Monforte va sortir a la conversa la conveniència o no de fer unes dolçaines petites, amb els forats més junts, però amb la mateixa alçada d'afinació que la dolçaina estàndard en Sol, per tal de que xiquetes i xiquets puguen accedir a tocar-la, com ja passa amb la gralla des de fa temps.

És amplament coneguda, dins del món de la dolçaina, la reticència a què la dolçaina es comence a tocar de molt menut. En canvi, amb el tabal no hi ha problema (ni amb la trompeta, el trombó, el violí o qualsevol altre instrument) Fa ja uns quants anys es recomanava l'edat aproximada d'onze anys com a mínima per començar a tocar-la. Molta gent podreu aportar casos reals d'haver-se iniciat amb la dolçaina amb nou, amb vuit anys... Però encara hi ha gent que no ho veu bé.

Jo he tingut alumnes de sac i de gralla amb cinc anys, i estan bé. Estan vius, sans i feliços. Alguns continuen tocant i altres ho han deixat però, en tot cas, s'han relacionat amb la música i amb els músics des de ben petits, han après a esperar, a gestionar, a escoltar, a compartir, a respectar i a sumar-se. Tal com ho fan altres de la seva edat amb d'altres instruments de tota mena (com el tabal).

Des del meu punt de vista, l'accés a la dolçaina des de petits possibilita el que considere més important i principal: socialitzar-se a través de la música, viure la música i aprendre d'ella des de petits, viure la tradició i la cultura des de dintre... Després s'hi acabaran dedicant o no, això no importa en absolut, perquè aquesta convivència, aquest saber, ja no els el treu ningú. Compte, això no vol dir omplir els carrers, els actes o les colles de xiquetes i xiquets, sinó que puguen iniciar l'aprenentatge de petits i ja decidiran quan estiguen preparats si hi volen participar o no.

Allò important és el procés i l'aprenentatge, i no necessàriament un resultat final "professionalitzador". Cal ser molt conscients que només una molt petita part de la gent que comença a estudiar música s'hi acaba dedicant. La majoria de la població no fa esport per a acabar sent esportista d'elit, ni llegeix per a acabar escrivint llibres, ni cuina per a acabar obrint un restaurant, ni balla per dedicar-s'hi professionalment. Fer esport, llegir, ballar, cuinar, fer fotos, portar un gegant, pujar una muixeranga o tocar la dolçaina, són actes que sovint necessitem fer, també perquè som éssers socials. Senzillament això. La música com a agent cohesionador social és, per a mi el més important i el valor més gran que tenim.

Per altra banda però, i amb relació a aquella minoria que s'hi acabarà dedicant, està demostrat amb l'exemple de molta gent jove actual, que l'accés a la música des de menut, el fet de **jugar** amb la música i amb l'instrument, dona uns fruits exquisits i proporciona a la societat uns músics cada cop més preparats, no només per "tocar", sinó també per crear, per investigar les nostres tradicions des de dins, per qüestionar. I el mateix seria bo que passés amb la dolçaina, no trobeu?

Amb aquest plantejament inicial Alfonso va començar a fer proves, primer amb fusta i després amb resina tornejada, i jo vaig tenir el plaer d'anar-lo assessorant. No és gens fàcil fer un instrument de dimensions petites, que pese poc, que tinga els forats de la mà esquerra similars a un flabiol però els de la mà dreta tan junts com es puga, que sone de manera molt similar a una dolçaina i que, sobretot, done la mateixa afinació per tal que una dolçaina de mans xicotetes puga sonar al costat d'una dolçaina d'adult fent la mateixa digitació i amb el mateix tudell i canya.

Amb tot això va venir la pandèmia i tot es va parar. I ha costat molt recuperar el temps perdut i continuar la feina. Així, tot i que molt més tard del que desitjàvem, per fi podem anunciar que ja hi ha dolçaines amb una mida apta per a xiquetes i xiquets.

Aquest nou instrument – fet amb resina injectada - té la mateixa tessitura, amb les mateixes possibilitats de cromatismes i funciona amb el mateix tudell i canya que la nostra dolçaina Standard. Però cal remarcar que, evidentment és un instrument diferent, amb unes mides totalment diferents (tot i donar la mateixa afinació) i no pot funcionar "igual" ni donar les mateixes sensacions que una dolçaina estàndard en Sol, de la mateixa manera que una dolçaina en Fa no funciona ni dona les mateixes sensacions que una en Sol.

Tot i això, les diferències són menys de les que podríem esperar a priori. Una persona que ja sap tocar l'instrument, amb uns minuts s'hi acostuma i pot tocar qualsevol cosa que puga tocar amb la dolçaina "gran".

Pel que fa a les diferències "físiques", a banda de ser més curta, té unes parets més primes i un interior diferent. Però les més importants són les ergonòmiques, i les trobem en la mida i la disposició dels forats. Tant la mà esquerra com la dreta tenen els forats amb unes distàncies molt similars a les del flabiol, però amb els forats encara més petits. En conseqüència, respecte a la dolçaina "gran", els forats de la mà dreta estan molt més junts.

Només queda dir, tot i ser evident, que caldrà rebaixar (fer més tova) la canya una mica més o menys depenent de cada criatura, sobretot a l'inici. Després, com sempre fan, ens sorprendran a nosaltres mateixos.

Des d'aquí us emplace a tothom que en feu classe a encetar aquesta línia de treball amb els més menuts de casa. Crec sincerament que l'accés dels més menuts també a aquest instrument, sens dubte, ens augura un futur molt enriquidor i prometedor. I els que no hi esteu d'acord, senzillament, deixeu fer... quin problema hi ha?

espardenyes i a volar! Material didàctic per al professorat

Susana Emilia Díaz Tejedor
Creadora i coordinadora del projecte

El poble valencià, entre altres, viu en una societat plena d'estímuls i tecnologia que fa que tant els estudiants com les seues famílies queden immersos en un mar ple de sons, ritmes, imatges, olors, etc. La majoria dels xiquets i xiquetes creixen des de ben xicotets amb algun aparell tecnològic a les mans, sent aquests els transmissors de les formes de parlar, d'actuar i de generar valors exògens a la nostra pròpia cultura. És per això que l'escola ha de ser un espai de difusió i divulgació de totes les expressions musicals; del ball, del cant i del toc d'instruments, que formen part de la música tradicional. Així, cal dotar el professorat d'informació, fonaments i materials didàctics per tal que puguen fer arribar a l'alumnat els coneixements de totes aquestes manifestacions populars, i no des d'un tractament folkloritzat, com si fos una assignatura de folklore d'altre país, sinó d'una manera transversal, inclusiva i viva dins de l'escola i en totes les activitats de centre d'una manera natural.

El component intergeneracional ha de ser important a tindre en compte, podent-se realitzar activitats extraescolars o complementàries relacionades amb alguna d'aquestes expressions, així com la transmissió de cultura tradicional per part de la gent gran del poble o de les famílies cap a l'alumnat de les escoles.

Com a conclusió, cal dir que la música tradicional i popular està ben viva, que probablement i a causa de l'evolució tecnològica i els canvis en els valors socials, haja canviat també la forma de conèixer-la. Hem d'acceptar aquests canvis i treballar per continuar transmetent l'essència de tot allò que forma part de la nostra música tradicional i popular, sense oblidar mai que aquesta música és feta pel poble i per al poble.

Espardenyes i a volar! És el títol d'aquest material didàctic pensat per a acostar el professorat a la música tradicional i popular valenciana. Aquest primer llibre està ideat en tres volums: la veu, el ball i la instrumentació. Tots tres interconnectats per tal de treballar aspectes generals i més específics segons la matèria.

Partint de cada centre d'interés abastarem diferents aspectes com podria ser també la improvisació o el vers (mètrica i rima), així com activitats basades en la creació i la nova interpretació.

Hem triat aquest títol ja que les espardenyes eren el calçat que els nostres avantpassats feien servir. De vegades a "cama crua" i d'altres amb calces o escalfadors. Les espardenyes, fetes amb espart, ens fan sentir allò que és la terra, les arrels i ens fan sentir poble. Eixe poble que comparteix costums, instruments, menjar, balls, humor...

Espardenyes i a volar! Convida amb el seu nom; a compartir, crear, reinventar, evolucionar, imaginar, cantar, tocar, ballar..., tot allò que forma part de la música popular que sempre ha sigut comunitària.

ENLLAÇ DE DESCÀRREGA DEL MATERIAL

<https://ceice.gva.es/ca/web/innovacion-educacion/recursos-educativos>

INSTITUT VALENCIÀ DE CULTURA

GENERALITAT
VALENCIANA

Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport

INSTITUT
VALENCIÀ
DE CULTURA